

Зенченков І.П.

Донецький державний інститут здоров'я, фізичного виховання і спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

При особистісно-орієнтованому підході начальньо-виховний процес буде створювати більше умов і можливостей для духовного зростання майбутнього фахівця з основ здоров'я, його інтелектуального й особистого розвитку, накопичення духовного досвіду та формування духовних цінностей.

Ключові слова. духовні цінності, процес формування, особистісно-орієнтований підхід, фахівці з основ здоров'я.

Зенченков И.П. Процесс формирования духовных ценностей будущего специалиста основ здоровья. При личностно-ориентированного подходе учебно-воспитательный процесс будет создавать больше условий и возможностей для духовного роста будущего специалиста основ здоровья, его интеллектуального и личностного развития, накопления духовного опыта и формированию духовных ценностей.

Ключевые слова. Духовные ценности, процесс формирования, личностно ориентированный подход, специалисты основ здоровья.

Zenchenkov I.P. The process of formation of the spiritual moral values of the future expert bases of health. The student with his her motives, goals, psychological makeup is supposed to be in the center while the person-centered approach. During the studying process the purpose is shaped for each student and the whole group while the functions of the teacher are changed from information and control ones into the coordination. Therefore, the interaction between the teacher and the student is directed towards the partnership collaboration that is composed by the teacher in order to make the educational tasks be solved by the students. The students themselves participate in solving of the educational tasks and therefore the collective entity is formed and the principle of collective communicative teaching is implemented. Thus the potential of every personality can be activated. This approach promotes the active self-realization of a student as well as achievement of his her personal motives, interests, goals and purposes etc. While this the training is carried out with taking into account the personal characteristics and the accumulated experience of the student. While the person-centered approach the principal task of higher education is solved that supposes the formation of a spiritually rich, socially active, professionally competent personality. The person-centered approach is the direct way to the self-realization of a student as well as the satisfaction of his her achievement needs. The need for achievement can have different needs and purposes such as self-actualization need; self-recommendation need or the subjugation of others; advance of others; need for self-improvement; partial or complete self-realization of the need for social recognition and social-approval need. All these needs and goals/purposes have their own meaning and carry spirit mutual relationships. Thus, certain features of the formation of spiritual moral values of the students form the basis of the formation of the spiritual moral values of the future health bases experts (specialists) with taking into account psychological features and abilities of the individual of student's age. Such task-oriented educational process will create more conditions and opportunities for spiritual growth of the future health bases expert, his intellectual and personal development, the accumulation of spiritual experience and the formation of his her spiritual moral values. This process can be considered as a teaching and educational space, created by a particular educational system and focused on the development of spirituality and formation of spiritual moral values. This means that the person-centered approach will be used, that is which is oriented to the development of the student's personality, his spirituality and spiritual moral values through the educational process, which purpose is the development of cognitive, ethical, aesthetic, social as well as creative abilities.

Key words. Spiritual moral values, the process of formation, person-centered approach, health bases experts (specialists).

Постановка проблеми. У сучасний час актуальним і важливим завданням етапі перед українським суспільством остається виховання розвиненою духовної особистості. Необхідне залучення її до загальнолюдських цінностей, саморозвитку та самореалізації у діяльності. Тому в цьому напрямку спрямована й державна політика в галузі освіти та вихованні української молоді. У Законі України „Про вищу освіту”, Державній національній програмі „Освіта” (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті; Указі Президента від 24 листопада 2005 р. „Про першочергові заходи щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства” зазначено, що важливою умовою модернізації освіти й виховання є розвиток духовності, становлення особистості професіонала, коли професія стає важливою умовою самовизначення індивіда.

У сучасний етап оволодіння майбутньою професією вимагає від майбутніх фахівців перебудови самосвідомості, переходу від власне навчання до професійного самовизначення в реальних умовах трудової діяльності, але не тільки лише оволодіння знаннями, вміннями та навичками. Таким чином, особливе стає актуальною проблема формування духовних цінностей у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів, створення відповідного освітньо-виховного середовища, де мають цінність не тільки знання, а й людина, розвиток її творчого потенціалу, прояв гуманності, розумової активності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати процес формування духовних цінностей майбутнього фахівця з основ здоров'я при використанні особистісно-орієнтованого підходу.

Завдання:

1. Теоретично визначити підхід для формування духовних цінностей майбутнього фахівця з основ здоров'я.
2. Розглянути переваги використання особистісно-орієнтованого підходу для формування духовних цінностей майбутнього фахівця з основ здоров'я.

При особистісно-орієнтованому підході в центрі знаходиться студент, його мотиви, цілі, психологічний склад. У процесі занять мета формується для кожного студента й усієї групи, а функції викладача з інформаційно-контролюючих переходять до координаційних. Тим самим взаємодія між викладачем і студентом спрямовується на партнерську співпрацю, яке організує викладач, на рішення студентами навчальних завдань. Студенти самі беруть участь у рішенні навчальних завдань і тому формується колективний суб'єкт, реалізується принцип колективної комунікативності навчання. Так активізуються потенційні можливості кожної особистості [4].

Цей підхід сприяє активній самореалізації студента, досягненню його мотивів, інтересів, цілей і т. п. При цьому навчання проводиться з урахуванням особистісних особливостей, накопиченого досвіду студента. При особистісно орієнтованому підході вирішується основне завдання вищої освіти – формування духовно багатой, соціально активної, професійно компетентної особистості. Особистісно орієнтований підхід – це прямий шлях до самореалізації студента, задоволення потреби досягнення. Потреба досягнення може мати різні потреби, цілі: потреба самоствердження; висунення себе або підкорення інших; випередження інших; потреба самовдосконалення; часткова або повна самореалізація, з потреби в соціальному визнанні та схваленні. Усі ці потреби та цілі мають свій смисл, який, як уважає О. Леонтьєв, несуть з собою життєві взаємини [5].

У кожній діяльності й протягом свого життя людина реалізує себе за допомогою смислів. Вона осмислює, усвідомлює їх, це допомагає прояснити своє ставлення до світу, знайти себе та стати самою собою. Для того, щоб осмислити теперішній час, минуле й бути відкритим майбутньому, його можливостям, людині потрібні знання, досвід. Час і досвід додає духовні смисли, що дає людині осмислити їх. Єдність між смислом і досвідом К. Юнг [10] назвав архетипом. Колективний духовний досвід є внутрішнім надбанням кожної людини. Він надає смисл загальнолюдській цінності, значущої для самовизначення й самореалізації особистості. Також колективний духовний досвід надає смисл цілям і мотивам духовного життя людини, сприяє світорозумінню й світоосмисленню. Смисли стають частинами смислу світу загалом й є засобом самореалізації людини, її мірою духовності в процесі її духовного розвитку й становлення. Але є умови, завдяки яким проходить процес наповнення духовним змістом.

Перша умова – співвіднесеність смислу та мети. На думку К. Ушинського [7], гідна мета життя є центром людської гідності та людського щастя. Завдяки цілям вибір людини стає доцільним і цілезумовленим. Вони стають для людини орієнтирами, ідеалами. Якщо цілі вже були задані та їх потрібно виконати іншою людиною, то в цьому випадку людина стає засобом досягнення чужих цілей. Якщо цілі вироблені людиною для себе, то це належить до цілетворіння, цілепроекування (Б. Братусь [3]). Це межа між виконанням і творчістю. Творчість – це духовно-практичний вид діяльності, завдяки якому людина отримує можливість реалізувати себе. У цьому полягає психологічний і педагогічний смисл роботи особистості над собою, над своїм буттям. Це є смисл активного духовного самовдосконалення, який дозволяє їй само реалізуватися, знайти своє місце в навколишньому світі, тим саме збагачує свій духовний досвід у взаємодії з іншими.

По-друге, самореалізація особистості повинна проходити так, щоб було витягання й вичерпання особистісного потенціалу в напрямку активного пошуку істини, добра й краси.

Таким чином, саме в процесі професійної підготовки, який припускає цілеспрямоване формування в майбутніх фахівців з основ здоров'я системи соціально-професійних якостей, духовних цінностей, глибоких переконань, світоглядних позицій, можлива реалізація, якщо слідувати в напрямку індивідуалізації й гуманізації.

Саме студентський вік є найбільш сприятливим для формування переконань, духовних цінностей, тому що ці цінності можна пізнати й реалізувати. Як стверджує Б. Ананьєв, у цьому віці багато сенситивних періодів, коли людина продовжує активно розвиватися як особистість, формуються пізнавальні, естетичні й емоційні здібності [1]. Крім того, у цьому віці виявляється криза між сформованою ідентичністю й несформованими світоглядними позиціями, це впливає на постійний перехід від одного типу світогляду до іншого, від однієї ціннісної парадигми до іншої. Процес формування світогляду, самостійної позиції, перетворення загальнолюдських цінностей в особисті стає складним. Ефективним використанням цієї кризи є прилучення людини до творчо-перетворювальної діяльності, коли вона змінює себе та навколишній світ [9]. Для студента такою діяльністю є професійно-навчальна, яка по суті слугує духовно-перетворювальною.

Формування світогляду людини проходить на буденному й теоретичному рівнях. Буденний рівень формується завдяки впливу повсякденного буття людини, другий, теоретичний – під впливом теоретичних знань, у процесі професійного навчання. Теоретичний світогляд робить процес розвитку духовності цілеспрямованим, більш керованим і незалежним від різних чинників навколишнього світу. Тим самим майбутній фахівець знаходиться в процесі розвитку пізнавальних почуттів, інтелектуальної активності, він виходить зі сфери накопичення у сферу діяльності та творчості. Він починає перетворювати навколишню реальність згідно з власною уявою. Він здійснює перенесення у навколишній світ свого „Я” – це духовно-творча діяльність. Духовно багата людина реалізує себе більш повно. Участь студента у створенні загальнолюдських цінностей проходить через навчальну діяльність – засвоєння знань, етичних цінностей, практичну реалізацію ідеальної уяви про світ, почуття справедливості, прагнення до краси. Це активний процес навчальної діяльності, у якому проходить залучення до загальнолюдських цінностей і їх створення. Цей процес відбувається залежно від готовності людини сприймати й реалізувати ці цінності.

До цього активного процесу навчальної діяльності належить і спільна діяльність студентів та викладачів, творча співпраця студентів між собою. Духовний розвиток, формування духовних цінностей також проходить через розвиток і зміну відносин з викладачами та в студентському колективі, який є основним колом самореалізації, творчої активності майбутніх фахівців з основ здоров'я. У наш час студент більше незалежний як особистість, самостійний, він здатний вибирати тип поведінки, стиль життя відповідно до власних інтересів і бажань, власного життєвого досвіду, а не завдяки суворому наказу. Тому згідно з цим потрібні більш удосконалені форми та засоби освіти й виховання. Особливу актуальність набувають діалогові форми навчання, концепції педагогічної співпраці й діяльного спілкування. Форма співпраці між викладачем і студентом впливає на активізацію навчально-пізнавальних прагнень студентів і відкриває можливості індивідуальних творчих проявів не тільки особистості студента, але й особистості викладача.

Творчість – це діяльність, яка створює якісно нове, з відмінністю, неповторністю, з оригінальністю. Саме людина у творчій діяльності знаходить вищі критерії й орієнтири для своєї творчості. Саме в цьому процесі здійснюється самореалізація людини, створюється життєва позиція, яка визначає лінію етичної поведінки, активно створює людські взаємини та саму атмосферу повсякденного життя. Так, на думку Г. Батищева, творчість належить не до сфери створення предметів, а до сфери людських взаємин [2]. А. Маслоу вважав, що „навчання через творчість може бути надзвичайно корисним не стільки для підготовки людей до творчих професій чи виробництва продуктів мистецтва, скільки для створення хорошої людини” [6, с. 64]. Для нашого дослідження це є важливим, тому що творчість є духовною цінністю й саме через нею ми будемо формувати інші духовні цінності. Духовний розвиток і формування духовних цінностей людини здійснюється на вільному виборі тих цінностей, які необхідні для самореалізації. Духовність має тільки аксіологічну спрямованість для творчості, а творчість постає як засіб буття духовності. Духовність і творчість входять до процесу самореалізації людини, тобто процесу олюднення. У цьому напрямку важливою є думка С. Рубінштейна, що саме через своє ставлення до іншої людини може існувати як людина [8]. Ставлення людини до іншої як до самоцінності, а в процесі діяльності до своєї справи з самовіддачею, допомагає залучатися до усвідомлення життя. Але якщо людина своє ставлення буде проявляти як до

засобу, речі, а до своєї справи як до докучливого обов'язку, то в цьому випадку – це безглузде життя. Тому постає проблема смислу життя: які цінності роблять життя людини достовірно людським та в якому напрямку буде проявлятися активність. Завдяки активності людина ідеально, теоретично та в діяльності створює свій простір взаємодії зі світом. Існує три види активності: індивідуальна активність – людина створює власний духовний простір, діє одна, але вона прагне захопити інших; соціальна активність – це усвідомлена спільна діяльність, яка має напрямок на перетворення навколишнього світу згідно із загальнолюдськими цінностями; рефлексивна активність – усвідомлення людиною себе, свого місця в навколишньому світі. Рефлексивне пізнання дозволяє проявити свої можливості в перетворенні себе, навколишнього світу, здійснюється духовна самореалізація людини. Під впливом рефлексивної активності людина знаходиться в постійному пошуку, він проникає в предметний зміст освоєння та перетворення навколишньої дійсності.

Доповнюючи одна одну, усі види активності пов'язані між собою. Ця єдність здійснює найбільшу ефективність духовної активності. Існує ще творча активність, яка має напрямок на створення духовних цінностей для себе, для інших у взаєминах між собою й іншими.

Творча активність впливає на духовне перетворення людини в процесі творчості з іншими, через творче ставлення до світу й до самої себе. Творча активність неможлива без особистісного самовизначення, без ціннісного напрямку, до неї входять інші види активності, тому цим самим визначається необхідність її формування в майбутніх фахівців з основ здоров'я. Творчість включає в діяльність інтелектуальні здібності людини, уміння аналітично оцінювати ситуації (особисті, соціальні, професійні, культурні і т. п.), швидку реакцію, нестандартне мислення, інтуїцію, самостійність, волю тощо. Визначені нами особливості формування духовних цінностей студентів складають підґрунтя формування духовних цінностей майбутніх фахівців з основ здоров'я з урахуванням психологічних особливостей і здібностей особистості студентського віку.

Такий цілеспрямований начально-виховний процес буде створювати більше умов і можливостей для духовного зростання майбутнього фахівця з основ здоров'я, його інтелектуального й особистого розвитку, накопичення духовного досвіду та формування духовних цінностей. Цей процес можна розглянути як навчально-виховний простір, створюваний певною педагогічною системою й орієнтований на розвиток духовності й формування духовних цінностей. Це означає, що буде використовуватися особистісно-орієнтований підхід, який має орієнтацію на розвиток особистості студента, його духовності, духовних цінностей через навчально-виховний процес, мета якого полягає в розвитку пізнавальних, етичних, естетичних, соціально-творчих здібностей.

ВИСНОВКИ

1. Визначили, що при особистісно-орієнтованому підході начально-виховний процес буде створювати більше умов і можливостей для духовного зростання майбутнього фахівця з основ здоров'я, його інтелектуального й особистого розвитку, накопичення духовного досвіду та формування духовних цінностей. Цей процес можна розглянути як навчально-виховний простір, створюваний певною педагогічною системою й орієнтований на розвиток духовності й формування духовних цінностей.

2. Тому важливим чинником у формуванні духовних цінностей майбутнього фахівця з основ здоров'я є навчальний процес як стрижень формування соціально-професійних і духовно-етичних якостей. Навчальний процес дає знання, уміння, навички професійної діяльності, також він є основою духовного становлення особистості при використанні особистісно-орієнтованого підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – М. : Наука, 1977. – 380 с.
2. Батищев Г. С. Диалектика творчества / Г. С. Батищев. – М. : Ин-т философии, 1984. – 443 с.
3. Братусь Б. С. Аномалии личности / Б. С. Братусь. – М. : Мысль, 1988. – 304 с.
4. Зимняя И. А. Элементарный курс педагогической психологии / И. А. Зимняя. – М. : Центр проблем качества подготовки специалистов, 1992. – 111 с.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
6. Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики / А. Г. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 432 с.
7. Ушинский К. Д. Вибр. пед. тв.: у 2 т. / К. Д. Ушинский. – К. : Рад. шк., 1983 –Т. 1. 1983. – 488 с.
8. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание / С. Л. Рубинштейн. – М. : АН СССР, 1957. – 328 с.
9. Юнг К. Г. Аналитическая психология. Тавистокские лекции / К. Г. Юнг. – СПб. : Азбука-классика, 2007. – 240 с.